

accused, convicted person, acquitted person. As well as a defense attorney and with the requirements of such principles of criminal proceedings as discretion, ensuring the suspect, the accused have the right to defense, the adversarial nature of the parties and the freedom to present their evidence and in proving their credibility before the court. The criminal procedural law cannot and should not provide for the obligatory refusal of a cassation appeal by a defense attorney, presented in the interests of an accused, a convicted person, exclusively by the same person – a defense attorney. The participation of a defense attorney in criminal proceedings does not limit the procedural rights of both the suspect, the accused, and the convicted, acquitted. The accused, the convicted person has the right to withdraw the appeal or cassation complaint of the defense lawyer. Restriction of the right to withdraw an appeal or cassation complaint of a defense attorney by an accused or a convicted person may take place in two cases. In particular, if there are grounds for the mandatory participation of a defense attorney in criminal proceedings. And/or if the defense attorney proves that he/she has a justified conviction about the fact of self-incrimination by the accused or convicted, which gives him grounds to take a position that will be different from the will of the accused, convicted, including when appealing court decisions in the appeal and cassation procedure.

Key words: appeal proceeding, revision in cassation, appeal (cassation) complaint, withdrawal of appeal (cassation) complaint, defender, an accused, a convicted.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.26>
УДК 343.98

Василь Миколайович Стратонов
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри галузевого права

ORCID 0000-0002-7548-0630

E-mail: stratonv@ksu.ks.ua

Херсонський державний університет

ПОВНОВАЖЕННЯ СЛІДЧОГО СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Основою судово-правової реформи, яка проводиться в Україні є реформування діяльності суду. При цьому змінюється призначення і діяльність інших правоохоронних органів. У зв'язку з цим законодавець по новому оцінює роль органів досудового розслідування, прокурора, суду, і особливо слідчого судді в кримінальному провадженні, у тому числі їх повноваження та вплив на права, свободи учасників кримінального процесу. Оскільки інститут слідчого судді знаходиться в процесі розвитку, враховуючи, що відсутня окрема

стаття КПК України, в якій би зазначалися його узагальнені повноваження (права та обов'язки), ми узагальнюємо норми, що визначають повноваження слідчого судді які закріплені у різних частинах КПК України і звичайно актуалізуємо проблеми як теоретичного так і практичного напрямку.

Ключові слова: *розслідування, слідчий-суддя, права, обов'язки, повноваження, кримінальне провадження.*

Постановка проблеми. В Україні тривають процеси розбудови правової, демократичної держави. Особлива увага приділяється вирішенню проблем, які виникають на законодавчому рівні, адже не є таємницею те, що маємо інколи колізії, які викликають неоднозначне сприйняття закону, що призводить до суттєвих порушень прав та свобод людини і громадянина. Звичайно реформування законодавства направлено на реалізацію конституційних прав людини, розширення можливостей доступу до правосуддя, і захисту своїх прав та обов'язків. Не став виключенням і кримінальний процесуальний закон, в якому відслідковуємо прогресивні зміни які фактично направлені на реалізацію принципів верховенства права, законності та змагальності. У Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) змінено загальну концепцію правозастосовної діяльності, фактично змінено всю процедуру провадження розслідування. Проте, як і в будь-якій законодавчій новелі, яка впроваджується в процесі практичної діяльності, виникають певні проблеми. Введення нового суб'єкту в кримінальний процес, а саме слідчого судді, викликано було тим, що зі змінням функцій прокурора, необхідно було здійснювати контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час кримінального провадження, оскільки один орган не може здійснювати одночасно декілька функцій, як це було за старим кримінально-процесуальним законом.

Актуальність даної статті обумовлена потребами саме практичної реалізації функцій слідчого судді, які мають специфічний характер, оскільки вони пов'язані із забезпеченням законності та обґрунтованості прийнятих рішень, в деяких випадках пов'язані з обмеженням конституційних прав і свобод людини, наприклад в процесі доступу до речей і документів. На нашу думку проблеми реалізації функцій покладених на слідчого суддю так до кінця і не вирішено, тому є потреба вирішення проблем функціонування даного інституту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конституція України, а саме ст. 55, передбачає захист прав і свобод людини судом [1], тому і складає основу функціонування слідчого судді. Звернення особи за захистом своїх прав до суду забезпечує гарантію відновлення порушених прав, в тому числі посадовими особами, які здійснюють розслідування.

Дослідженням окремих аспектів діяльності слідчого судді займалися такі провідні науковці, як: О. В. Баулін, В. Д. Бринцев, Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. В. Лобач, Л. М. Лобойко, О. С. Мазур, М. А. Маркуш, А. В. Молдован, М. А. Погорецький, Д. П. Письменний, І. В. Рогатюк,

З. Д. Смітєнко, В. М. Федченко, В. І. Чернобук, В. І. Шишкін, М. Є. Шумило, Ю. В. Скрипіна та багато інших. Проте потрібен новий погляд на інститут слідчого судді в змагальній моделі кримінального провадження. Виникає необхідність детального розкриття сутності його кримінально-процесуальної діяльності, вивчення особливостей його правового статусу, висвітлення питань взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження. З'ясування всіх цих питань вкрай важливо для розуміння істинного призначення слідчого судді в сучасному кримінальному процесі та побудови на цій основі єдиної науково обґрунтованої концепції подальшого розвитку кримінального провадження, підвищення ефективності його функціонування.

Мета дослідження. Аналіз існуючих норм кримінального процесуального права, які визначають функції слідчого судді, теоретичних напрацювань та потреб практики визначення перспектив усунення певних прогалин в законі.

Викладення основного матеріалу. Характеризуючи повноваження слідчого судді, слід відмітити, що його участь дозволяє здійснювати незалежний судовий контроль, який забезпечує об'єктивне та не упереджене досудове розслідування. На нашу думку, проблеми які виникають сьогодні в правозастосовній діяльності, перш за все, пов'язані з відсутністю окремої норми яка передбачала б повноваження слідчого судді.

Як зазначає Н. П. Сиза: «з метою більш повного розгляду повноважень слідчого судді, необхідно класифікувати усю сукупність наданих йому повноважень на певні групи. Здійснювати класифікацію слід за критерієм предмету правового регулювання, адже відповідно до нього і побудована вся структура чинного КПК України» [2, с. 60].

Повноваження слідчого судді можливо виокремити і згрупувати відповідно вже до існуючих в нормах кримінального процесуального права повноважень з урахуванням пропозицій науковців, а саме до першої групи слід віднести функції, пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, а саме: судового виклику (ч. 1 ст. 134 КПК України); приводу (ч. 2 ст. 140 КПК України); накладення грошового стягнення, відповідно до ч. 2 ст. 144 КПК України; тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом (ст. 148, ст. 150 КПК України); відсторонення від посади на основі глави 14 КПК України; тимчасового доступу до речей і документів (глава 15 КПК України); накладання арешту на майно, відповідно до глави 17 КПК України. Згідно з положеннями глави 18 КПК України слідчий суддя приймає рішення про застосування запобіжних заходів, де в ст. 176 КПК України визначені їх загальні положення та перелік [3].

До неповнолітнього відповідно до ст. 492 КПК України може застосовуватись один із запобіжних заходів з метою вказаною в ст. 177 КПК України. Слідчий суддя, суд відіграють визначальну роль у забезпеченні відновлення порушених прав обвинуваченого, підсудного. Вищий спеціалізований суд України у своєму інформаційному листі № 223-66/0/4-17 від 16.01.2017 зазначив, що слідчий суддя чи суд лише у виняткових

випадках повинні обирати до неповнолітнього такий запобіжний захід як тримання під вартою. Тому варто згадати про передання неповнолітніх підозрюваних під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи ч. 1 ст. 493 КПК України. Також слідчий суддя приймає рішення про поміщенні неповнолітньої особи, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, до приймального-розподільника для дітей (ч. 4 ст. 499 КПК України) [3].

Так само до цієї групи повноважень слідчого судді можна віднести і положення передбачені, ст. 583 КПК України «Тимчасовий арешт» згідно з якою прокурор звертається до слідчого судді з клопотанням щодо затримання особи, яка вчинила злочин за межами України. Відповідно до ст. 585 КПК України слідчий суддя за результатами розгляду клопотання прокурора може постановити ухвалу про застосування екстрадиційного арешту для забезпечення видачі особи [3].

Другу групу повноважень слідчого судді необхідно визначати відповідно до процесуальних дій, які прямо можуть порушувати конституційні права особи, а саме: з надання дозволу на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених у главі 20 та главі 21 КПК України, такими є: огляд житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК України); провадження слідчого експерименту в житлі чи іншому володінні особи (ч. 5 ст. 240 КПК України); примусове залучення особи до проведення медичної або психіатричної експертизи (ч. 3 ст. 242 КПК України); примусове відбирання зразків для експертного дослідження (ч. 8, ст. 244, відповідно до ч. 2, 3 ст. 245 КПК України); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); на огляд і виїмку затриманої кореспонденції (ст. 262 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України); установлення місця знаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України); спостереження за особою (ст. 269 КПК України); контроль за вчиненням злочину, якщо при цьому виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи (ч. 8 ст. 271 КПК України); встановлення спостереження за особою (ст. 269 КПК України) [4].

Хочеться зазначити, що деякі повноваження цієї групи дублюють суб'єкти сторони обвинувачення. Так, положення ст. 251 КПК України «Вимоги до постанови слідчого, прокурора про проведення негласних слідчих розшукових дій», апriori визначають, що рішення приймає, як сам слідчий, так і прокурор, про що виносить постанову, а вже в ст. 252 КПК України мова йде про те що результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії не пізніше 24 годин передаються лише прокурору. Не зрозуміло чому при цьому порушується принцип процесуальної незалежності слідчого, та і не до кінця зрозуміло, чому в даному випадку виключається контроль слідчого судді.

Третю групу повноважень слідчого судді В. В. Назаров пропонує об'єднати навколо розгляду та прийняття рішення відносно скарг щодо дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, зокрема: у випадках бездіяльності слідчого, прокурора, в нездійсненні процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України); у не внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; рішення прокурора про закриття кримінального провадження або провадження щодо юридичної особи (п. 4 ч. 1 ст. 303 КПК України); рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України); рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування (п. 2 ч. 1 ст. 303 КПК України); рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК України (п. 8, ч. 1 ст. 303 КПК України); рішення слідчого, прокурора про відмову у визнанні потерпілим (ч. 5, ч. 1 ст. 303 КПК України); рішення слідчого про закриття кримінального провадження (п. 3 ч. 1 ст. 303 КПК України); рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки (п. 6 ч. 1 ст. 303 КПК України) [5, с. 90-94].

Скоріше за все, дані повноваження можна так і зазначити в нормі яка узагальнить права слідчого судді.

Четверту групу повноважень можна сформулювати за видами збирання доказів, а саме: допиту у виняткових, передбачених законом випадках свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК України), в тому числі здійснення такого допиту у режимі відео-конференції (ст. 232 КПК України); доручення проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, що передбачено ст. 243, ст. 244 КПК України, тобто, у разі відмови слідчим, прокурором сторони захисту в задоволенні клопотання про залучення експерта, і звернення сторони захисту до слідчого судді з відповідним клопотанням [6].

П'яту групу повноважень слідчого судді можна пов'язати з встановленням процесуальних строків. До речі було б дуже зручно, коли б всі строки були викладені в одній нормі. Сьогодні досить ефективний принцип «розумність строків» введено в кримінальний процес. Проте, чомусь кримінальні провадження тривають роками. Деякі строки не визначені в КПК України. Наприклад, перерва судового засідання, який її строк, наслідки порушення такого строку тощо. Бажано процесуальні строки визначити в одній нормі, не просто вказуючи на загальні терміни, а конкретно визначені. Сьогодні ж процесуальні строки встановлюються для забезпечення виконання сторонами кримінального провадження вимог розумного строку, де слідчим суддею поновлюється пропущений із поважних причин строк за клопотанням заінтересованої особи (ст. 117 КПК України); також слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ при відкритті сторонам та потерпілому матеріалів кримінального провадження (з ура-

хуванням обсягу та складності або умов доступу) зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами, в тому випадку, коли такі факти підтверджено (ч. 10 ст. 290 КПК України).

Стаття 206 КПК України «Загальні обов'язки суду щодо захисту прав людини» [3], дозволяє визначити шосту групу повноважень слідчого судді, яка уповноважує слідчого суддю на підставі інформації, отриманої з будь-яких джерел, проте, що в межах його територіальної юрисдикції знаходиться особа, до якої без встановлених законом підстав та порядку застосовано тримання під вартою, або яку не звільнено після внесення нею застави, вносить ухвалу про негайне доставлення до нього такої особи для з'ясування всіх обставин позбавлення волі людини.

Повноваження слідчого судді які стосуються вирішення долі речових доказів на підставі та за умов, передбачених ч. 6, 7 ст. 100 КПК України [3] на стадії досудового розслідування, відносяться до сьомої групи повноважень.

Восьму групу повноважень слідчого судді можна визначити стосовно питання про використання інформації, яка отримана внаслідок проведення негласної слідчої (розшукової) дії щодо ознак кримінального правопорушення, яке не має відношення до даного кримінального провадження, але розслідується в іншому кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 257 КПК України) [3].

І останню групу повноважень слідчого судді можна визначити щодо розгляду та вирішення питань пов'язаних з відводами прокурорів, захисників, слідчого та інших учасників кримінального провадження (ч. 2 ст. 81 КПК України) [3].

Слушною є також думка Ю. В. Скрипіної яка до повноважень слідчого судді пропонує віднести повноваження щодо: забезпечення свобод, прав та законних інтересів всіх учасників кримінального процесу; здійснення контролю ознайомлення з матеріалами справи учасниками кримінального провадження; забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальній справі [7, с. 20].

Як на нашу думку, цікавою є пропозиція Н. З. Рогатинської щодо необхідності запровадження не звичних для України інститутів, а саме «мирових суддів», «суду присяжних», на її погляд це дозволить вирішувати проблеми у кримінальних провадженнях стосовно організації прийняття та винесення рішення судами України; проблеми дозвільної функції суду та порядку її реалізації під час досудового провадження; забезпечити належний контроль за дотриманням прав та свобод громадян на окремих стадіях кримінального процесу тощо [8, с. 289].

Характеризуючи повноваження слідчого судді, ми вже звертали увагу на деякі проблеми, які виникають на практиці, хочеться звернути увагу науковців на проблеми які безпосередньо стосуються функціонування інституту слідчого судді в Україні, а саме: чомусь не розроблено системи та механізму контролю за діяльністю слідчого судді; не передбачено конкретні вимоги та обмеження, які повинні враховуватись при обранні слідчого судді. Мало уваги приділено правам слідчого судді, особливо недостатньо уваги приділяється його навантаженню та виконанню інших функцій. Ці та інші проблеми можуть стати напрямами подальших наукових досліджень.

Висновки. Узагальнивши повноваження слідчого судді у відповідні групи ми спостерігаємо, що можливо комплексно і структуровано викласти систему повноважень слідчого судді в одній статті КПК України. Це дозволить стороні захисту більш мобільніше захищати свої права, а стороні обвинувачення – не допускати процесуальних помилок. В свою чергу сторони кримінального процесу зможуть більш ефективніше використовувати принцип змагальності, оскільки обізнаність із законними повноваженнями слідчого судді буде більш зрозумілішою і доступною.

Автор не претендує на завершеність наукової думки, готовий вислухати нові пропозиції, наукові погляди в царині функціонування нового інституту кримінального процесуального права, а саме діяльності слідчого судді.

Перелік посилань

1. Конституція України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Сер. Право. 2012. № 2 (6). С. 55-68.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17> (дата звернення: 25.01.2021).
4. Попелюшко В. О. Слідчий суддя у кримінальному провадженні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Сер. Право. 2014. № 1. С. 30-35.
5. Назаров В. В. Судовий контроль у кримінальному провадженні: теоретичні та практичні аспекти. *Європейські перспективи*. 2014. № 10. С. 89-95.
6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 01.05.2016 № 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1402-19> (дата звернення: 25.02.2021).
7. Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно – правове дослідження):

References

1. The Constitution of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian).
2. Syza, N. P. (2012). Powers of the investigating judge to exercise judicial control in the criminal process of Ukraine. *Journal of the National University "Ostroh Academy"*. Series Pravo. No. 2 (6). P. 55-68. (in Ukrainian).
3. Criminal Procedure Code of Ukraine as of April 13, 2012. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2013. No. 9-10, No. 11-12. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17> (access date 25.01.2021). (in Ukrainian).
4. Popeliushko, V. O. (2014). Investigating judge in criminal proceedings. *Journal of the National University "Ostroh Academy"*. Series Pravo. No. 1. P. 30-35. (in Ukrainian).
5. Nazarov, V. V. (2014). Judicial control in criminal proceedings: theoretical and practical aspects. *European perspectives*. No. 10. P. 89-95. (in Ukrainian).
6. On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine as of 01.05.2016 No. 35. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1402-19> (access date 25.01.2021). (in Ukrainian).
7. Skrypina, Yu. V. (2008). Investigating judge in the system of criminal procedural activity (comparative legal reporting): extended abstr-

автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2008. 20 с.

act of candidate's thesis of Juridical Sciences: 12.00.09. Kharkiv. 20 p. (in Ukrainian).

8. Рогатинська Н. З. Слідчий суддя: постановка та дослідження проблеми в Україні. *Право і суспільство*. 2014. № 1-2. С. 288-291.

8. Rohatynska, N. Z. (2014). An investigating judge: formulation and research of the problem in Ukraine. *Law and society*. No. 1-2. P. 288-291. (in Ukrainian).

ПОЛНОМОЧИЯ СЛЕДСТВЕННОГО СУДЬИ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

В. Н. Стратонов

Основой судебно-правовой реформы, которая осуществляется в Украине, является реформирование судебной системы. При этом меняется назначение и деятельность других правоохранительных органов. В связи с этим законодатель усовершенствует деятельность и повышает роль органов досудебного расследования, прокурора, суда, и особенно следственного судьи в уголовном производстве, в том числе расширяет их полномочия и влияние на права и свободы участников уголовного производства. Поскольку отсутствует отдельная статья УПК Украины, в которой бы указывались полномочия (права и обязанности) следственного судьи, мы обобщаем полномочия следственного судьи, которые «разбросаны» по всему УПК Украины и актуализируем проблемы как теоретического, так и практического направления.

Ключевые слова: расследование, следственный судья, права, обязанности, полномочия, уголовное производство.

POWERS OF AN INVESTIGATING JUDGE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

V. Stratonov

The basis of the legal and judicial reform that is being carried out in Ukraine is the reform of the judicial system. At the same time, the purpose and activities of other law enforcement agencies are changing. In this regard, the legislator improves the activities and increases the role of the pre-trial investigation bodies, the prosecutor, the court, and especially the investigating judge in criminal proceedings, including expanding their powers and influence on the rights and freedoms of participants in criminal proceedings. Since there is no separate article of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which would indicate the powers (rights and obligations) of the investigating judge, we summarize the powers of the investigating judge, which are “scattered” throughout the Criminal Procedure Code of Ukraine and actualize the problems of both theoretical and practical directions.

Key words: investigation, investigating judge, rights, duties, powers, criminal proceedings.